



РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ВИСШ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ул. „Цар Калоян“ № 1А, 1000 София, тел. 986-28-61, 987-55-13,
факс 987-65-14, [e-mail: arch@vas.bg](mailto:arch@vas.bg)

Изх. № 81

Дата: 03.02.2023 г.

ДО ОБЩОТО СЪБРАНИЕ НА ГРАЖДАНСКАТА КОЛЕГИЯ НА ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД

СТАНОВИЩЕ

НА ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ по тълкувателно дело № 2/2022 г.

УВАЖАЕМИ ВЪРХОВНИ СЪДИИ,

С разпореждане от 19.10.2022 г. е образувано Тълкувателно дело № 2/2022 г. по описа на Върховния касационен съд, Общо събрание на гражданската колегия, за приемане на тълкувателно решение по следния въпрос:

„Когато недвижим имот, придобит по време на брака при действието на Семейния кодекс от 2009 г., е заплатен със средства от влог на единия съпруг, за да се счита оборена презумпцията за съвместен принос, необходимо ли е да се доказва на какво основание са придобити паричните суми по този влог?“

За да се отговори правилно на поставения въпрос, който е твърде конкретен, трябва да има яснота по два принципни и по-широки по обхвата си въпроса.

1) Първият от тях е за съотношението между оборване на презумпцията за съвместен принос по чл. 21, ал. 4 СК и трансформацията на лично имущество по чл. 23 СК.

Нерядко двете явления се смесват в съдебната практика, вкл. в решенията, дали повод за образуване на настоящото тълкувателно дело, а и в поставения за тълкуване въпрос. При разглеждане на един и същ казус се говори едновременно за оборване на презумпцията за съвместен принос и за трансформация; доказването на трансформация на лично имущество се разглежда като оборване на презумпцията за съвместен принос. **Всъщност двете явления не могат да съществуват едновременно; наличието на трансформация изключва презумпцията за съвместен принос¹.**

Поради посоченото смесване, често неправилен е пътят, по който се обосновава тежестта при позоваване на трансформацията. Всъщност, доказателствената тежест се носи именно от този съпруг, който твърди, че е придобил лична собственост чрез трансформация, но не защото оборва презумпция, а по силата на общото правило за разпределение на доказателствената тежест, установено в чл. 154, ал. 1 ГПК – всяка страна е длъжна да установи фактите, на които основава своите искания и възражения. Не е налице разместването на доказателствената тежест, характерно при оборване на законова презумпция.

Напротив, при наличие на първите две предпоставки за възникване на съпружеска имуществена общност (СИО) (придобиване на вещно право от съпруг по време на брака), последната предпоставка – наличие на съвместен принос - се предполага.

Следователно, изключването на съпружеската имуществена общност може да се осъществи по два различни и несъвместими един с друг способа, приложими при различни фактически състави:

Единият начин е чрез оборване на презумпцията, което изисква пълно доказване от единия съпруг (ищец) на липсата на принос от страна на другия. Без значение е как ищецът е придобил съответното вещно право и какъв е неговият собствен принос.

Вторият начин за изключване на СИО е чрез установяване наличието на някое от основанията за лично притежание, въпреки че придобиването на

¹ На това неправилно смесване е обърнато внимание и правната доктрина – така Станева, А. в: Цанкова, Ц., М. Марков, А. Станева, В. Тодорова, Веселин Петров, Е. Балева, Б. Дечева, В. Мичева. Семейен кодекс – приложен коментар. С.: Труд и право, 2015, с. 73.

вещното право е станало по време на брака и независимо, че принос на другия съпруг под някаква форма може да съществува.

Уредената в чл. 23 СК трансформация на лично имущество се отнася към втората група. Тя е самостоятелно основание за възникване на лично притежание, наред с посочените в чл. 22 СК. Придобитото вещно право става лично по силата на закона, за него не действа презумпцията за съвместен принос, поради което обосноваването на лично притежание не преминава през оборването ѝ.

Съпругът, твърдящ, че е собственик на една вещ поради трансформация на лично имущество, трябва да докаже именно това - че тя е придобита чрез преобразуване на негово лично имущество в новата вещ. Не е необходимо да бъде установено, че липсва принос на другия съпруг, а косвен такъв може и да е налице. Искът е за установяване *наличието* на трансформация (*положителен установителен*), а не за установяване на липса на принос от страна на съпруга-ответник (*отрицателен установителен*), както е при оборване на презумпцията.

Следователно, наличието на трансформация на лично имущество на единия съпруг не означава едновременно и пълна липса на принос на другия съпруг. Касае се за две различни основания за установяване на лична собственост, които не се припокриват и не следва да бъдат смесвани.

Смесването между двете разглеждани тук явления проличава и в поставения въпрос. Ако разграничението бе направяно ясно, не би имало проблем – отговорът е ясен: щом се установява, че по време на брака е придобита вещ с лични средства (личен влог), трансформация е налице и не е необходимо да се търси произхода на средствата и дали другият съпруг е допринесъл за спестяването им.

Проблемът и разнопосочните виждания се дължат главно на това, че горният елементарен отговор изглежда много несправедлив, особено като се има предвид, че в периода 1985-2009 г. влоговете бяха част от СИО, а СК от 2009 г. ги обяви за лични, като правилото се прилага и за наличните влогове по заварени бракове. Това налага поставяне на втория принципен въпрос – дали въобще личният влог влиза в обхвата на личното имущество, което подлежи на трансформация по смисъла на чл. 23 СК.

2) Вторият преюдициален въпрос е относно обхвата на подлежащото на трансформация лично имущество.

При формулировката на СК от 1985 г. личният характер, независимо от преобразуванията, се запазваше категорично за всички права, придобити от

съпрузите преди брака. Придобитите по време на брака права запазваха личния си характер при преобразуване, само ако се касаеше за лично имущество „по чл. 20, ал. 1” (отм.), т.е. право, придобито по наследство, дарение или по реда на чл. 389а-389д ГПК-1952 (респ. чл. 502-506 ГПК-2008). Правилото относно трансформацията не се прилагаше по отношение на лично имущество, извън това по чл. 20, ал. 1 (отм.) - вещи за упражняване на професия или личното имущество, което се окачествява като такова въз основа на вида на придобиваното право – вземания за труд, авторски възнаграждения и пр. Тези права, макар и лични, при използване за придобиване на вещь по време на брака, не водеха до трансформация и не я изключваха от съпругеската общност.

Това ограничено приложение на трансформацията имаше напълно логично обяснение, свързано с вида на личното имущество и основанието за неговото съществуване.

В една част от случаите личното притежание се обосновава с невъзможността да се мисли за съвместен принос на съпрузите. Така е при придобитото преди брака, както и придобитото по време на брака при наследяване или дарение. В тези три случая (към които е добавено и придобиването при принудително изпълнение по ГПК) запазването на личното притежание, независимо от вида и броя на преобразуванията, които може да са настъпили, е напълно оправдано и съвместимо с идеята за уреждане на СИО.

Във втората група случаи личното притежание няма отношение към наличието или липсата на съвместен принос. То е свързано с предназначението на вещите – за упражняване на занаят или професия, а СК от 2009 г. добави и вещите, предназначени за дейността на едноличния търговец. Разглежданата група вещни права могат да бъдат на значителна стойност и приносът на другия съпруг при придобиването им не е изключен. Въпреки това законът изрично предвижда, че те са лични на съответния съпруг, за да може да реализира правото си на свободно развитие на личността и избор на професия (чл. 16 СК). По отношение на тази група вещи, ако се трансформират в нещо друго с различно предназначение, запазването на личната собственост няма обяснение – новопридобитата вещь вече не служи за упражняване на професия или търговска дейност.

Третата група лично имущество, която не е предвидена изрично в СК, се основава на вида на придобитото по време на брака право. В обхвата на СИО влизат само вещните права, а всички останали – главно всякакъв вид вземания – са лични. Това се отнася и за вземанията по парични влогове, освен през периода на действие на СК от 1985 г., който ги включи в СИО. Тази категория лично имущество също не подлежеше на трансформация, съгласно чл. 21 СК

(1985, отм.), тъй като съвместният принос не е изключен, както и защото това са средствата, с които нормално едно семейство задоволява обикновените си нужди.

Посочените видове лично имущество са запазени и сега и би следвало да се прилага същата логика при определяне на обхвата на трансформацията.

Формулировката на чл. 23 от действащия СК обаче не отчита различните видове лично имущество и буквално казва, че всяко лично имущество, независимо от това кога и на какво основание е придобито, при преобразуване запазва личния си характер².

Следва да се има предвид, че работната група по изготвяне на проект за СК беше запазила формулировката на СК от 1985 г. При обсъждане на текста в Народното събрание бяха направени множество предложения и накрая бе приет следният текст: *„Лични са вещните права, придобити по време на брака изцяло с лично имущество по чл. 22, ал. 1 или с друго лично имущество, придобито преди или по време на брака“*. Получи се лишен от смисъл текст, който от една страна свързва трансформацията с личното имущество по чл. 22, ал. 1 (което е правилно), но с края на изречението отрича първата част и предвижда по същество, че се трансформира всякакво лично имущество. С изменението на СК от 2010 г. текстът бе „поправен“ и придоби настоящия си вид, закрепващ всеобхватността на трансформацията: *„Лични са вещните права, придобити по време на брака изцяло с лично имущество.“*

Това разрешение противоречи на идеята за съпругеската имуществена общност *и по същество я отрича*. На практика се получава така, че СЮО няма как да възникне. Най-ясно това личи при възнагражденията за труд (от трудово възнаграждение, от граждански договори и др.), като се има предвид, че те в масовия случай са източникът, с който се придобиват вещи по време на брака. Те са лични вземания на съответния съпруг, които най-често се превръщат във вземания по банкова сметка или влог или в пари в брой. С тези свои лични вземания/пари съпругът може да се разпореди самостоятелно по собствена преценка. Може да придобие и вещи. Какво би се получило, ако се приложи буквално правилото на чл. 23 СК? – Всичко, което всеки от съпрузите купува със своите пари/вземания, би се оказало негово лично, независимо от това какъв вид вещь е това. Така всеки от двамата ще придобива само лични вещи. Безсмислени се оказват разпоредбите на чл. 22, ал. 2 и 3 СК; почти невъзможно е възникването на СЮО – мислимо е, само ако съпрузите влагат част от получаваните от тях доходи в сметка/влог на името на двамата и с тези

² Разширяването на обхвата на трансформацията при СК от 2009 г. се признава и в литературата – така Матеева, Ек. Семейно право на Република България. С.: ВСУ „Черноризец Храбър“, 2010, с. 130

съзнателно направени от тях общи спестявания придобият нещо; или ако продадат вещ СИО (придобита преди октомври 2009 г.) и с общите пари купят друга вещ; или ако двамата платят в брой цената на придобиваната вещ).

Казаното важи и за паричните влогове, като при тях допълнително се усложняват нещата от това, че до 01.10.2009 г. бяха съпругеска имуществена общност. С влизане в сила на СК от 2009 г. те станаха лични на съпруга, на чието име са открити (както беше при действието на СК от 1968 г.). Ако със средства от такъв влог се придобие вещ по време на брака, тя, по силата на разглежданото правило на чл. 23, ал. 1, също ще стане лична. Така, ако съпрузите, разчитайки на правилото, че влогът е общ, независимо от това на чие име е открит, са спестявали общо, след 2009 г. приносът на съпруга-нетитуляр на влога се изгубва напълно.

Горните разсъждения целят да покажат, че буквалното тълкуване на чл. 23, ал. 1 СК води до несправедливи и абсурдни ситуации, при които се отрича идеята за съвместния принос като основа на съпругеската имуществена общност; отрича се самото ѝ съществуване.

Следователно, сам по себе си влогът не е подлежащо на трансформация лично имущество по смисъла на чл. 23 СК> Той би бил такова имущество, ако е открит и запазен преди брака; той би бил такова имущество и ако е бил открит и/или запазен по време на брака, но със средства, придобити чрез наследяване или чрез дарение.

Следователно, чл. 23, ал. 1 СК се нуждае от корективно тълкуване, така че трансформацията да обхваща само личните вещни права по чл. 22, ал. 1 СК (предбрачно, наследено, дарено или придобито по реда на глава 44-та от ГПК), както и всяко друго имущество (различно от вещни права), придобито преди брака или по време на брака чрез наследяване или чрез дарение³.

По поставения въпрос:

Ако бъде възприето предложеното по-горе корективно тълкуване и ограничаване на обхвата на трансформацията, тогава придобиването на имот по време на брака със средства от влог на единия съпруг, който също е открит по време на брака, не представлява трансформация на лично имущество по чл. 23 СК. Имотът по дефиницията става част от съпругеската общност.

Лично притежание може да се постигне чрез оборване на презумпцията за съвместен принос по чл. 21, ал. 4 СК – ще трябва да се докаже, че съпругът-

³ Така и т. III от ППВС 5/1972. В този смисъл и Ненова, Л. Семейно право на Република България. С.: Софи-Р, 1994, с. 184

нетитуляр на влога не е участвал при събиране на средствата по него, не е имал и никаква друга пряка или косвена форма на принос за придобиването.

Влогът е лично имущество, което подлежи на трансформация, ако:

- е „имущество придобито преди брака“, т.е. открит е преди сключване на брака и по време на брака не е имало допълнителни внасяния на средства (без значение от кого) или, макар да е имало, набраната преди брака сума е била достатъчна, за да покрие стойността на придобитата с нея вещ изцяло или отчасти. В последния случай ще се касае за частична трансформация на предбрачно имущество;
- влогът е открит или захранен (без значение кога) с подарени или наследени пари или с получената сума от продажба на предбрачно, наследено или дарено имуществено право. В този случай би ставало става дума за типичното подлежащо на трансформация имущество (предбрачно, наследено или дарено), но преминало през внасянето на парична сума по влог или сметка в банка, доколкото едва ли можем да очакваме тези операции да се реализират без използването на банкови разплащания.

Въз основа на гореизложеното, предлагаме следния отговор на поставения въпрос в тълкувателното дело:

Когато недвижим имот, придобит по време на брака при действието на Семейния кодекс от 2009 г., е заплатен със средства от влог на единия съпруг, е възможно на основание чл. 21, ал. 4 СК да се оборва презумпцията за съвместен принос, но като се изключат всички възможни форми на принос на другия съпруг, а не само на базата на произхода на средствата във влога. Възможно е и на основание чл. 23 СК да се доказва, че имотът е лична собственост на единия съпруг поради трансформация, ако се докаже, че цената му е платена чрез влог, сумите в които са придобити преди брака или по време на брака чрез дарение или чрез наследяване. В този втори случай е ирелевантен въпросът за приносът на другия съпруг.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВИСШИЯ
АДВОКАТСКИ СЪВЕТ: /п/

АДВ. Д-Р ИВАЙЛО ДЕРМЕНДЖИЕВ